

אמנם למעלה (פרק טז) ביארנו עוד עיקר הטעם (מדוע כפה עליהם ההר כגיגית): **כי מחויב שיהיה האדם תחת העילה (=הבורא), מצד העילה אשר גוזר המצוות עליו, ובזה האדם הוא תחת רשות העילה. אבל שיהיה תחת העילה במה שהאדם קיבל מעצמו עליו גזרת העילה - אין האדם בזה חיבור לעילה, כי ראוי שיהיה על האדם משפט העלול⁴⁶⁷.** ודבר זה מחייב תורה מן השמים, והוא אחד מן מופתים (=ההוכחות) שמחייב תורה מן השמים. ועיין למעלה כי הארכנו בזה. ועוד יתבאר (לקמן בפרק לז) **אצל: "אנכי ה' אלוהיך"**.

ומה שאמר רב אחא: **"מודעה רבה לאורייתא"**. דסוף סוף היה קבלת התורה בהכרח, ואין זה קבלה גמורה, **שצריך שיהיה קבלת התורה ברצון המקבל** (לעניין שניתן להעניש על כך, כי עונש יש רק כשהאדם הסכים ורצה בחוזה ואז הפר אותו.⁴⁶⁸ ועוד - כדי שהמצוות יעשו באהבה⁴⁶⁹). **וכאשר כפה עליהם הר כגיגית - היה זה הכרח, ולא רצון.**

הערות - ילמד ענוים דרכו

467 עיין בפרק טז שהסביר המהר"ל שהאדם הוא הבריאה היחידה שיש לה חופש בחירה. אשר על כן, אילו לא היה האדם מצווה מאת הבורא מה יעשה ומה לא יעשה - הוא היה הופך למציאות מנותקת לגמרי מהבורא, ולא היה נתון תחת רשות הבורא כלל, ואם כן לא היתה לו מציאות להיבאר כלל. וכיוון שהאדם תלוי במציאותו בבורא, מחויב שגם מעלתו הרוחנית תהיה תחת רשות הבורא, וזה אפשרי (על אף חופש הבחירה) רק אם הוא מחויב בעל כורחו לקבל את התורה, ללא אפשרות בחירה כלל.

וזה אחת הטעויות הגדולות של אנשים שחושבים ש"חופש בחירה" שיש לאדם היינו יכולת לבחור אם לקיים או לא לקיים מצוות. ובאמת אין לו רשות אלא לעשות מצוות ה', אלא שיש לו יכולת למרוד בכך ואז להיענש. וזו הסיבה שהתורה אומרת: **"לא תוכל לאכול בשעריך... לא תוכל לתת עליך איש נוכרי"** - אף שבפועל האדם יכול מצד חופש הבחירה שלו, אבל אין לו רשות (עניין בתרגום אונקלוס שם, ודו"ק).

468 ובעומק: דברים שהם באמת מוכרחים לקיום - הרי האדם רוצה בהם, וכשאדם אינו רוצה במשהו ובורח ממנו - נראה הדבר כאילו זה רק תוספת ולא דבר עצמי לו. שהרי מי בוחר שהלב שלו לא יעבוד? ולכן רק כשיחד עם הכפייה האלוהית גם ישראל הגיעו לתודעה שהתורה הכרחית להם והם רוצים בה - התגלתה בעולם האמת שהתורה הכרחית לעולם ולישראל. ועד אז היה נראה כאילו היא אינה הכרחית.

וזה ההבדל בין הקבלה הראשונה שאמרו **"נעשה ונשמע"**, שהיתה מתוך מחשבה שהתורה אפשרית לנו ואם נרצה נעשה ואם לא - לא נעשה, ועכשיו אנו רוצים, לבין הקבלה השנייה בימי אחרונות שקיבלו את התורה ברצון מתוך הכרה שאי אפשר להם אחרת, שהתורה קיומית להם.

וכן הוא בזוגיות, יש זוג שבוחר לתלות את הקשר שלו ללא נישואין ומחויבות אלא רק ב"רצון" מתוך נוחות שבכל יום כל אחד יכול לקום וללכת, ועל כן לא כורתים ברית. ויש זוג שבוחר להיכנס לקשר של ברית שהוא קשר של מחויבות הדדית ושהיציאה ממנו היא פגיעה אתית ובגידה ("כי היא חברתך ואשת בריתך אשר בגדת בה") מתוך הכרה שהם רוצים את הקשר זה עם זה כי הוא קיומי להם, שהם הוויה אחת: **"זכר ונקבה בראם... ויקרא שמם אדם"**; **"זאת הפעם עצם מעצמי... והיו לבשר אחד"**.

469 היינו שיש לחלק בין השאלה **"למה" האדם מקיים** - מפני שהוא מחויב ומקבל עול מלכות ה', ובין השאלה **"איך" הוא מקיים - ברצון ואהבה.**

ועל זה אמר: "אף על פי כן הדור קיבלוה בימי אחשוורוש וכו'".
 ביאור עניין זה, כי בימי אחשוורוש קיבלו מצווה אחת מרצונם. ולא גזר השם יתברך
 דבר זה עליהם, רק הם קיבלו מעצמם, והסכים הקדוש ברוך הוא עמהם.
 ומקרא מגילה היא מצווה אחת שנתחדשה, כמו שאמרו שם (מגילה יד, א): "ארבעים
 ושמנה נביאים ושבע נביאות עמדו לישראל, וכולם לא פחתו ולא הוסיפו על תורת
 משה חוץ ממקרא מגילה". שמזה נלמד כי מקרא מגילה - כמו תוספת על התורה⁴⁷⁰.
 ושם מפרש, כי גם מקרא מגילה נרמז בתורה⁴⁷¹. סוף סוף מקרא מגילה - קבלת מצווה
 אחת ממצוות התורה שקיבלו מעצמם, ולא היה זה מצד ההכרח, כמו שהיה מתחילה.
 רק שהיה זה מרצונם, והקב"ה הסכים על ידם.
 ובזה היו מקבלים כל התורה מרצונם. שאם המצווה - שהיא אחרונה לכל התורה,
 שהיא מקרא מגילה - קיבלוה מעצמם, כי מי הכריח אותם לדבר זה? מכל שכן שאר
 מצוות שהם קודמים למקרא מגילה, שכולם הם ברצון. ובזה כאילו היה תחילה קבלת
 התורה ברצון, כי הוכיח הסוף על התחלה.
 ובזה די לבאר כי התורה לישראל ברצון - מצד עצמם⁴⁷², אבל הכרחי היה להם - מצד

הערות - ילמד עניים דרכו

470 כלומר שאינה ממש מצווה מדרבנן, אלא מצווה שכבר היתה גלומה בתורה אבל הופיעה בפועל בימי
 אחשוורוש. למעשה היא מצווה אמצעית בין דאורייתא לדרבנן: היא מצווה מהתורה שקיבלו אותה
 מרצון. המהר"ל מסביר למעשה מדוע חכמים מדיגשים דווקא במצווה דרבנן זו שחיפשו מקור
 מהתורה. אם היא מצווה שכולה דרבנן - הרי היא תלויה רק בדעתנו, והיא כקבלה ש"אם נרצה -
 נעשה, ואם לא - לא נעשה", ואין היא מעידה שקיבלו את שאר מצוות התורה מתוך הכרה שהן
 קיומם. אך בזה שהיא מצווה מהתורה שנשארה לקבלת ישראל שקיבלו מהכרה שזה "מהתורה" -
 כלומר קבלה מהכרה שזו מצווה שמוכרחת לנו ולקיומנו - הרי שהיא עדות לכל התורה שישראל
 הגיעו להכרה שהתורה מוכרחת לקיומם וקיבלו הכרח זה ברצון.

471 מגילה ז, א: "שלחה להם אסתר לחכמים: כתבוני לדורות. שלחו לה: 'הלא כתבתי לך שלישים' -
 שלישים ולא רבעים. עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה: 'כתוב זאת זיכרון בספר', כתוב זאת - מה
 שכתוב כאן ובמשנה תורה, זיכרון - מה שכתוב בנביאים, בספר - מה שכתוב במגילה..."

472 נראה לי שהביאור הוא שעם ישראל הגיעו להכרה שבלא התורה אין להם קיום, בבחינת "כי הם
 חיינו ואורך ימינו" והיא "לטוב לנו" ועל כן קיבלו ברצון את התורה שכפויה עליהם. והוא מה
 שאמר החבר למלך כוזר בסוף הכוזרי שהשעבוד לבני אדם הוא שעבוד אמיתי שהרי האדון
 אינו דואג אלא לעצמו, אבל השעבוד לה' זה חירות אמיתית כי כל מה שהוא עול ומחויב - זה בשביל
 האדם ולקיומו ולטובו. והרי זה כבן שמקבל על עצמו את עול אביו שמצווהו לטובתו ולקיומו.

ועל כן חובת המצוות לעשותן גם בשמחה ובאהבה, ככתוב בקללות בספר דברים (כח, מז): "תחת
 אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב" (וראה רמב"ם הל' סוכה ח, טו). אף שגם כתוב
 שם (כח, נח): "אם לא תשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת הכתבים בספר הזה לִיְרָאָה אֶת הַשֵּׁם
 הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". כי היראה האמיתית מביאה לאהבה ולשמחה כנ"ל.

וזהו גם חובת בית דין שאומרים לנידון למוות שעושים את העונש שטובתו ולכפרתו (עיין רמב"ם
 הל' סנהדרין יג, א), אף שאין המיתה תלויה ברצונו כלל. ואפשר שזה פירוש דברי חז"ל בכמה דינים

השם יתברך. כאשר ראוי לכל הדברים אשר הם שלמות העולם, שראוי שיהיה מוכרח ואינו אפשרי, כמו שהתבאר.

שאלות מנחות:

- ✦ מדוע דווקא חופש הבחירה שיש לאדם מחייב שדווקא האדם יחויב בתורה ובמצוות יותר מכל נברא אחר?
- ✦ לפי זה, מדוע גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מכוח עצמו?
- ✦ מה מיוחד במצוות מקרא מגילה?
- ✦ כיצד מקרא מגילה היה "גילוי מילתא" על מעמד הר סיני?
- ✦ אם הכפייה יוצרת מחויבות חזקה יותר מדבר שבא מרצון, מדוע יש מעלה בכך שבימי אחשוורוש קיבלו ישראל את התורה גם ברצון?
- ✦ לפי המהר"ל, מדוע נשאלו ישראל בתחילה על קבלת התורה ואמרו "נעשה ונשמע" אם בכל מקרה כפה עליהם אחר כך?
- ✦ קבלה בכפייה וקבלה מרצון – מה מבטא יראה ומה מבטא אהבה?
- ✦ הסבר: השלמות שבמצווה היא כשאדם עושה אותה מפני שה' ציווה בקבלת עול, ומוסיף בה חסידות שלא התחייב בה, לבטא שלא עושה אותה אלא מאהבה וחיבור.
- ✦ האם אפשרי שדברים שבמציאות הגשמית נראים כבאו בבחירה ורצון, באמת הם טבעיים וכפויים במבט פנימי?

הערות – ילמד ענוים דרכו

(יבמות קו, א): "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני", היינו עד שיבין שכפייה זו היא טובתו האמיתית, וכמו שאם לא ירצה ימות מהמלקות, כך בלא קיום התורה ימות מחיי עולם הבא. ואפשר שכל זה כבר היה מקופל בפנימיות (בבחינת "ניבאו ולא ידעו מה נבאו") בהקדמת "נעשה" ל"נשמע". שהרי המהר"ל בפרק כט ביאר שהקדמת "נעשה" מלמדת שהעשייה היא גזרה מוכרחת מאת ה', אבל השמיעה שהיא מצד המקבל – אפשרית. הרי שבכך שהקדימו "נעשה" ל"נשמע" כבר הודיעו שהגזרה מאת ה' מוכרחת עליהם, ואת זה הבינו וקיבלו מרצון.

מסלול 1: יום ג לפרשת ויחי
מסלול 2: יום ה לפרשת ויגש